

การวิจัยด้านการจัดการการศึกษา

รศ.ดร.อุทัย บุญประเสริฐ¹

Assoc.Prof.Dr.Uthai Boonprasert¹

ความหมายของการวิจัยด้านการจัดการการศึกษา

การวิจัยด้านการจัดการการศึกษาเป็นการศึกษาค้นคว้า ค้นหาความจริง ค้นหาข้อมูล ความรู้และข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการศึกษา ด้วยวิธีที่มีระบบระเบียบ มีหลักเกณฑ์ถูกต้องตามกระบวนการวิจัย มีวัตถุประสงค์ ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้าวิจัยที่แน่นอน ชัดเจน มีการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้คำตอบของการวิจัย ที่ช่วยในการบริหารจัดการด้านการศึกษา ช่วยให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

การวิจัยด้านการจัดการการศึกษา เป็นการวิจัยที่มีจุดเน้นด้านการบริหารจัดการเพื่อประโยชน์สำหรับการปรับปรุง พัฒนาด้านการบริหารจัดการและการดำเนินงานทางการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จ บรรลุวัตถุประสงค์ทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ มีการดำเนินงาน มีการจัดการการศึกษามีประสิทธิผล ประสิทธิภาพ และมีคุณภาพ ซึ่งในขั้นต้นโดยทั่วไปจะครอบคลุมเกี่ยวกับหลักสูตรและการบริหารการเรียนการสอน การจัดการด้านวิชาการ การบริหารทรัพยากรมนุษย์ด้านการศึกษา การบริหารจัดการด้านการเงิน การงบประมาณและสินทรัพย์ และการบริหารทั่วไป ในบริบทขององค์กรและหน่วยงานทางการศึกษา ในขั้นก้าวหน้าการวิจัยดังกล่าวจะขยายวงสู่แนวการบริหารจัดการสมัยใหม่ การวิจัยการดำเนินงาน การวิจัยปฏิบัติการ การวิจัยและพัฒนา การวิจัยเพื่อค้นหาสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมด้านการจัดการการศึกษา การวิจัยเชิงนโยบาย การวิจัยสภาพแวดล้อม และแนวโน้มอนาคต ที่สัมพันธ์และอาจมีผลกระทบต่อการจัดการการศึกษา เช่น สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคม การเมือง และการแข่งขัน เพื่อช่วยให้องค์การทางการศึกษา สถานศึกษา สามารถปรับตัวสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมยุคใหม่ได้เป็นอย่างดี สามารถกำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการ และปฏิบัติการที่เหมาะสม มีนวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อดำเนินการศึกษามีประสิทธิผล ประสิทธิภาพ และมีคุณภาพที่ยั่งยืนต่อเนื่อง

การวิจัยด้านการจัดการการศึกษาในกระบวนทัศน์นี้ จะพยายามส่งเสริมให้ขยายวงที่ไม่จำกัดตัวเองอยู่แต่กับเทคนิคด้านการบริหารจัดการการศึกษา ภารกิจปัจจุบัน ปัจจัยภายในองค์กรด้านการศึกษา และการค้นหาแนวปฏิบัติที่จะใช้เป็นบรรทัดฐานในการดำเนินงานภายในของสถานศึกษา หรือองค์กรด้านการศึกษาปัจจุบันเท่านั้น แต่จะเป็นการวิจัยที่จะขยายวงต่อไป เพื่อสนองตอบต่อการปฏิรูปการศึกษา ต่อทิศทางการศึกษาในอนาคต ต่อกิจกรรมและบริการทางการศึกษา เพื่อตอบสนองความต้องการทางการศึกษาที่จะเปลี่ยนแปลงไปในอนาคต ตลอดจนการบริหารจัดการที่ช่วยให้สามารถปรับการศึกษาในความเป็นมิตร ให้อยู่กับสถานการณ์ต่างๆ ของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ รวมทั้งสามารถตอบสนองต่อปัญหาใหม่ๆ ในสภาพแวดล้อมใหม่ ที่ผู้บริหารหรือนักจัดการด้านการศึกษาสามารถแก้ไขปรับปรุงได้ โดยใช้วิธีการทางการวิจัยเข้าช่วยในการตัดสินใจ ในการปรับปรุงงาน ในการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ในการ

¹ รองศาสตราจารย์ ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตรดุริยางคศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการศึกษา มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

ประหยัดค่าใช้จ่ายและการลดต้นทุนทางการศึกษา โดยที่ยังคงประสิทธิภาพและคุณภาพ และช่วยในการพัฒนาองค์กรทางการ

ประโยชน์ของการวิจัยด้านการจัดการการศึกษา

การวิจัยด้านการจัดการการศึกษา จะให้ประโยชน์แก่ผู้บริหารในด้านความรู้ ให้ได้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องและเชื่อถือได้ ได้มาด้วยวิธีการที่เป็นระบบ ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็น ที่ช่วยให้เกิดการตัดสินใจที่ดีที่เหมาะสม สามารถแก้ไขปัญหาลักษณะต่างๆ ได้ตรงจุดอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงและแตกต่างกันไป ฝ่ายบริหารจัดการจะได้ประโยชน์จากการวิจัยด้านการจัดการการศึกษาอย่างน้อยในประเด็นดังต่อไปนี้

1. ช่วยในการกำหนดนโยบายและการวางแผน
2. ช่วยเสริมสร้างสมรรถนะของนักบริหารในการวินิจฉัยสั่งการ หรือตัดสินใจให้ได้ดียิ่งขึ้น
3. ช่วยให้นักบริหารสามารถติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานของตนเอง ของสถานศึกษา และองค์กรทางด้านการศึกษาได้ดียิ่งขึ้น
4. ช่วยให้มีผลงานวิจัย เกิดความรู้ใหม่ๆ ช่วยให้รู้ ให้เข้าใจในสิ่งที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการบริหารจัดการมากยิ่งขึ้น ช่วยให้สามารถหรือมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและพัฒนากระบวนการต่าง ๆ ทางการศึกษาได้ดีและเหมาะสมกับสภาพการเปลี่ยนแปลงในยุคใหม่ได้ดียิ่งขึ้น
5. ช่วยในการแก้ปัญหาต่าง ๆ เช่น ลดอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณภาพ การเพิ่มประสิทธิภาพและแรงจูงใจในการปฏิบัติงานการศึกษา ลดค่าใช้จ่ายที่ทำให้ต้นทุนสูง สามารถแสวงหาและระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาด้วยวิธีการใหม่ ๆ ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป หรือด้วยนวัตกรรมด้านการบริหารจัดการการศึกษาเพิ่มขึ้น

วิธีวิทยาการวิจัย

เมื่อกล่าวถึงวิธีวิทยาการวิจัย ดูเหมือนคำคำนี้มีที่รับรู้กันแบบเป็นคำศักดิ์สิทธิ์ เป็นของสูง ดูเป็นเรื่องที่ยุ่ยาก สลับซับซ้อนในกระบวนการวิธี ผู้บริหารส่วนใหญ่ที่มีประสบการณ์มักคิดไปในทางลบ จึงมักถอยหนีหรือพยายามถอยให้ห่าง ให้ไกลที่สุดถ้าทำได้ โดยที่มักจะลืมนึกไปว่าการวิจัยนั้นแท้ที่จริงแล้วเป็นส่วนหนึ่งของวิธีวิทยาการในการศึกษา ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการค้นหาคำตอบด้วยวิธีการที่เป็นระบบระเบียบ ที่เป็นที่ยอมรับ ซึ่งมีแตกต่างกันไปในแต่ละศาสตร์ และศาสตร์ด้านการบริหารจัดการก็มีคุณลักษณะและมีระบบระเบียบที่เป็นแบบแผนของตนเอง ที่เป็นแบบแผนเฉพาะของศาสตร์สาขาด้านการบริหารจัดการ ไม่ต่างไปจากศาสตร์อื่นที่มีระบบระเบียบวิธีวิทยาการของศาสตร์สาขาอื่นๆ เสมอไป

เนื่องจากศาสตร์ด้านการบริหารจัดการเป็นสหวิทยาการ (Inter-disciplinary) จึงสามารถประยุกต์เทคนิควิทยาและวิธีการเฉพาะบางอย่างของศาสตร์อื่นๆ เพื่อตอบสนองความต้องการในสาระ ในศาสตร์ด้านการบริหารจัดการของตนได้ค่อนข้างกว้างขวาง เพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการในงานการบริหารจัดการที่เกี่ยวข้องและอยู่ในความรับผิดชอบรวมทั้งใช้ประโยชน์ในด้านการศึกษาค้นคว้าได้เป็นอย่างดี ซึ่งสามารถเลือกใช้ในการวิจัยด้านการบริหารจัดการการศึกษาได้ ทั้งจากกระบวนการเชิงวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์

จิตวิทยา พฤติกรรมศาสตร์ สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ มนุษยศาสตร์ เทคโนโลยีและสารสนเทศ ฯลฯ และวิทยาการใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา 30 ได้ระบุให้มีการส่งเสริมให้ผู้สอน ให้สามารถวิจัย เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับ น่าจะแสดงให้เห็นได้ชัดว่า ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาทุกระดับ ทุกประเภท ก็น่าจะสามารถในการใช้การวิจัย เพื่อการปฏิบัติงานที่ตนรับผิดชอบได้เป็นอย่างดี ถึงแม้จะมีได้มีการระบุตำแหน่งผู้บริหารไว้โดยตรง โดยสามัญสำนึกก็น่าจะช่วยให้ทราบได้ไม่ยากนักว่าเมื่อครูยังต้องวิจัยในชั้นเรียนได้ เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนในห้องเรียน ในชั้นเรียนที่ดูแลรับผิดชอบ ก็น่าจะอนุมานได้ว่า ผู้บริหารก็พึงมีความรู้ความสามารถในการวิจัยทางด้านการบริหารจัดการการศึกษา และในการบริหารจัดการระดับสถานศึกษา เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการงานและภารกิจในความรับผิดชอบได้เป็นอย่างดีด้วยเช่นกัน

เดิมทีวงวิชาการการด้านการบริหารจัดการการศึกษา ได้อาศัยความรู้ทางการวิจัยจากการวิจัย สังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์เป็นหลัก และยังมีค่อยได้พัฒนาวิทยาการวิจัยของตนเองได้ชัดเจนนัก แต่ในวงวิชาการบริหารจัดการที่ก้าวหน้า ก็ได้แสดงให้เห็นแล้วว่า ได้มีวิธีการวิจัยบางอย่าง ที่มีธรรมชาติตอบสนองงานการบริหารจัดการโดยเฉพาะค่อนข้างเด่นชัด เช่น การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research หรือ Poll) การวิจัยปฏิบัติการ (Action Research-AR) การวิจัยและพัฒนา (Research and Development – R&D) การวิจัยสถาบัน (Institutional Research - IR) การวิจัยดำเนินการ (Operation Research - OR) และการวิจัยอนาคต (Future Research) เป็นต้น

นอกจากวิธีการดังกล่าว ยังมีเทคนิควิเคราะห์เชิงประเมิน เชิงวิจัย ที่ต้องใช้และมีใช้แพร่หลายอยู่แล้ว เช่น การวิจัยเชิงประเมินความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) การวิจัยสำรวจและวิเคราะห์เชิงการตลาดประยุกต์ด้านการศึกษา (Marketing Research and Analysis) การวิเคราะห์ การพยากรณ์ และการคาดคะเนแนวโน้มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา (Trend Analysis and Forecasting, Foresighted Techniques) และการวิจัยนโยบาย (Policy Research) ซึ่งก็ได้มีการประยุกต์ใช้กันอย่างกว้างขวางอยู่แล้วในวงการการศึกษาในที่ต่างๆ

วิทยาการวิจัย ที่เน้นการประยุกต์สำหรับการบริหารจัดการดังกล่าว มิได้เป็นวิทยาการที่ยั่งยืน สลับซับซ้อนมากมายแต่ประการใด เพียงแต่บางอย่างอาจจะต้องการพื้นฐานทางคณิตศาสตร์ประกอบ เป็นการเฉพาะมากกว่าอย่างอื่น โดยเฉพาะการวิจัยดำเนินการ (Operation Research - OR) แต่ในปัจจุบัน ปรกฏว่า คอมพิวเตอร์ได้เข้ามามีบทบาทช่วยสามารถดำเนินการได้สะดวกมากยิ่งขึ้น และวิธีคิดและการปฏิบัติการทางด้านการบริหารจัดการยุคปัจจุบัน ได้ก้าวหน้าไปไกลมากถึงขั้นที่สามารถใช้วิธีการพึ่งพาผู้เชี่ยวชาญ ให้ที่ปรึกษาได้อย่างกว้างขวาง วิทยาการวิจัยสำหรับผู้บริหารจึงจะไม่ใช่อุปสรรคสำคัญ ต่อการใช้การวิจัยเพื่อประโยชน์ด้านการบริหารจัดการการศึกษาต่อไปแต่อย่างใด ปัญหาที่แท้จริงน่าจะอยู่ที่ทัศนคติ เจตคติ ท่าที ความถนัด และประสบการณ์ของผู้บริหารเอง ซึ่งเชื่อว่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน ในหัวข้อที่จะกล่าวถึงในลำดับต่อไปอีกเป็นอันมาก

งานวิจัยวิทยานิพนธ์-คุณูปการ

วิทยานิพนธ์เป็นงานการวิจัยที่เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในระดับสูง โดยเฉพาะในระดับบัณฑิตศึกษา วัตถุประสงค์ในขั้นต้นเพื่อฝึกให้นิสิตนักศึกษารู้จักการศึกษา ค้นคว้าอย่างมีเหตุผลและมีระเบียบแบบแผนในแต่ละปีการศึกษา จะมีผู้เสนอวิทยานิพนธ์เป็นจำนวนไม่น้อย ผลงานการวิจัยของนิสิตนักศึกษาเหล่านั้นมีคุณค่า มีความถูกต้อง น่าเชื่อถือเพียงใด ตลอดจนวิธีการดำเนินการศึกษา วิจัย ได้ทำถูกต้องตามระเบียบแบบแผนหรือไม่ เป็นภาระและความร่วมมือระหว่างหลักสูตรกับนิสิตนักศึกษา ผู้ที่เสนอทำวิจัยวิทยานิพนธ์เป็นสิ่งสำคัญ ผู้ที่ทำหน้าที่แทนหลักสูตรโดยตรง คือ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ซึ่งจะมอบหมายหน้าที่โดยตรงในการดูแลกำกับ ให้นิสิตนักศึกษา ผู้วิจัย ต้องดำเนินการวิจัยให้ถูกต้อง เป็นระบบระเบียบ เป็นงานวิจัยที่เหมาะสม มีคุณค่าทางวิชาการในศาสตร์ของสาขา ตลอดจนสังมคุณลักษณะของความเป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพ และได้ผลงานที่มีคุณภาพ ซึ่งจะมาตามด้วยการที่สถาบันการศึกษาส่วนใหญ่จำเป็นต้องมีการประเมินคุณภาพวิทยานิพนธ์อย่างเป็นระบบและเข้มงวด อันเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อการยกมาตรฐานและคุณภาพการท่ววิทยานิพนธ์ หรือการทำวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาของตน ซึ่งจะเท่ากับการรักษาคุณภาพและมาตรฐานของหลักสูตรนั้นโดยตรง

เนื่องจากขั้นตอนต่างๆ ในการทำวิทยานิพนธ์ มีขั้นตอนและกระบวนการเช่นเดียวกันกับการวิจัย การดำเนินการของวิทยานิพนธ์และการประเมินคุณภาพวิทยานิพนธ์ที่มีคุณภาพ จึงสามารถใช้แนวทางเดียวกันกับการประเมินคุณภาพงานวิจัยทั่วไปได้ ทำให้ผู้วิจัยต้องระมัดระวัง ทำงานวิจัยอย่างจริงจัง ทำงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง จึงจะได้งานวิจัยที่เป็นผลงานที่ดี มีคุณภาพ มีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับความก้าวหน้าของวิทยาการในศาสตร์สาขาของตน ส่งผลให้เกิดการปรับปรุงคุณภาพของงานวิจัยและการประเมินผลให้สูงขึ้น และส่งผลต่อการยกระดับทางวิชาการและการปฏิบัติทางวิชาการต่อไป เป็นการนำไปสู่ความก้าวหน้าของวิทยาการวิจัย ที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้และนวัตกรรมต่างๆ ที่ทรงคุณค่า และกระตุ้นให้เกิดการทำงานวิจัยให้มีคุณภาพสูงขึ้น

การทำวิจัยวิทยานิพนธ์ในระดับบัณฑิตศึกษานั้น เป็นกระบวนการเรียนรู้ในระดับสูงด้วยกระบวนการวิจัย ซึ่งอาจารย์ที่ปรึกษาหรือผู้ที่ควบคุมจะมีบทบาทที่สำคัญยิ่งต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตนักศึกษา หากอาจารย์ที่ปรึกษาเป็นผู้ทรงคุณวุฒิแท้จริง มีความรู้ความสามารถ มีความพร้อมและสามารถทำหน้าที่ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ได้เป็นอย่างดี มีประสิทธิภาพ ย่อมจะช่วยให้คำแนะนำและช่วยในการแก้ไข ปรับปรุงงานวิจัยวิทยานิพนธ์ได้เป็นอย่างดี ที่จะไม่เป็นเพียงแต่ช่วยดูแลกำกับให้นิสิตนักศึกษาผู้ทำวิทยานิพนธ์ ทำงานวิจัยวิทยานิพนธ์จนประสบผลสำเร็จได้ตามหลักสูตรเท่านั้น แต่จะให้ผลงานจากการวิจัยที่มีคุณค่าต่อทั้งวงวิชาการและต่อตัวผู้วิจัยโดยตรง

งานวิจัยวิทยานิพนธ์ จะไม่เป็นเพียงผลงานตามที่หลักสูตรกำหนดให้ทำหรือตามข้อบังคับ แต่จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการฝึกฝนความเป็นนักวิชาการขั้นสูง ที่มีส่วนทำให้นิสิตนักศึกษาผู้นั้นเป็นนิสิตนักศึกษาเป็นผู้รู้ ผู้คงแก่เรียน มีความรู้ลึกและรู้รอบ เนื่องจากโดยกระบวนการวิทยานิพนธ์ที่มีคุณภาพนั้น นิสิตนักศึกษาผู้ทำวิทยานิพนธ์จะต้องทำการศึกษาค้นคว้าด้วยกระบวนการวิจัยที่ถูกต้อง ตามหลักวิธีวิทยาการวิจัย และได้ผลงานที่ได้มาตรฐาน ซึ่งนอกจากจะได้ผลงานที่มีคุณภาพตามที่กำหนดไว้แล้ว ยังต้องเป็นที่ยอมรับกันในวงวิชาการขั้นสูงในสาขานั้นอีกด้วย

ในการทำวิทยานิพนธ์ที่ดี มีคุณภาพนั้น ตัวนิสิตนักศึกษาที่ทำวิจัยวิทยานิพนธ์เองยังต้องพัฒนาทักษะการวิจัยด้วยตนเอง ด้วยการลงมือปฏิบัติจริง ลงมือศึกษาและปฏิบัติด้วยตนเองเป็นสำคัญ จึงจะทำให้สามารถเข้าถึงและมีโอกาสได้พัฒนาทักษะการวิจัยในส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังต้องดำเนินการให้สัมพันธ์กับสาระของศาสตร์ในสาขาที่ตนศึกษาอยู่

สิ่งที่เกิดขึ้นในขั้นก้าวหน้า ที่จะนำไปสู่การพัฒนาขั้นสูงสุดในระดับบัณฑิตศึกษาที่ได้จากการวิจัยหรือทำวิทยานิพนธ์โดยตรง คือ การเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ และความเป็นผู้เชี่ยวชาญในกระบวนการคิดเชิงปัญญา ทำให้ตัวนิสิตนักศึกษาเองได้พัฒนาความเป็นบัณฑิตที่สมบูรณ์ โดยการเรียนรู้จากกระบวนการวิจัย และการผลิตผลงานที่มีคุณค่าทางวิชาการได้อย่างแท้จริง ด้วยการฝึกตนเองและการปฏิบัติจริง จากการเรียนรู้และการสร้างผลงานทางวิชาการที่สร้างสรรค์ ที่เป็นรูปธรรม ทำให้เป็นได้ทั้งนักวิชาการและนักวิชาชีพชั้นสูง ที่มีความรู้ลึกและรอบรู้ทางวิชาการรองรับ เนื่องจากการทำวิทยานิพนธ์ที่มีคุณภาพนั้น ต้องใช้ทั้งความรู้ ทักษะการวิจัย ความเชี่ยวชาญทางการวิจัยและความเชี่ยวชาญทางวิชาการร่วมกัน การวิจัยในวิชาชีพชั้นสูงด้านการบริหารจัดการการศึกษา ซึ่งจะมีโอกาสก้าวหน้าและสามารถตอบสนอง หรือสอดคล้องกับลักษณะวิชาชีพชั้นสูงด้านการบริหารจัดการการศึกษาได้อย่างจริงจัง

เอกสารอ้างอิง

อุทัย บุญประเสริฐ. (2552). การวิจัยด้านการจัดการการศึกษา. (เอกสารชุดแก่นการจัดการการศึกษา)
สาขาวิชาการจัดการการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.